

В. А. Таращенко,
к. е. н., доцент, докторант, Державний податковий університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4873-982X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.14.186

ІНТЕГРАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМУ НАЦІОНАЛЬНОГО БЕЗПЕКОВОГО УПРАВЛІННЯ: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

V. Tarashchenko,
PhD in Economics, Associate Professor, Doctoral Candidate, State Tax University

INTEGRATION OF TAX SECURITY INTO THE NATIONAL SECURITY MANAGEMENT SYSTEM: A SYSTEMIC APPROACH

В умовах зростаючих трансформаційних процесів та посилення кризових явищ в економіці України інтеграція податкової безпеки в систему національного безпекового управління набуває особливої актуальності. Традиційне трактування податкової безпеки як виключно фінансової складової не враховує її системної ролі у забезпеченні економічної та соціально-політичної стабільності держави, що вимагає наукового переосмислення та обґрунтування системного підходу до її організації. У статті податкова безпека розглядається як багаторівнева адаптивна підсистема національної безпеки, що взаємодіє з іншими її складовими та здатна протидіяти як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам.

У роботі розкрито сутність податкової безпеки як багатовимірного явища та визначено її ключові виміри: інституційний, правовий, економічний і безпековий. Запропоновано концептуальну модель інтеграції податкової безпеки в архітектуру національного безпекового управління, визначено її об'єкти й суб'єкти, механізми реалізації та очікувані результати. Окреслено базові структурні елементи системи податкової безпеки, індикатори ризику та напрями моніторингу. Доведено, що ефективне управління податковою безпекою сприяє підвищенню рівня довіри до влади, легітимності управлінських рішень та стійкості держави до кризових впливів.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на інтеграцію податкової безпеки у стратегію національної безпеки з урахуванням міжсекторальної взаємодії.

In the context of growing transformational processes and increasing crisis phenomena in Ukraine's economy, the integration of tax security into the national security management system becomes especially relevant. The traditional interpretation of tax security as merely a fiscal component does not take into account its systemic role in ensuring the economic and socio-political stability of the state, which requires scientific reconsideration and justification of a systemic approach to its organization. The article considers tax security as a multi-level adaptive subsystem of national security, interacting with its other components and capable of counteracting both internal and external threats.

The purpose of the article is to substantiate the theoretical and methodological foundations of a systemic approach to the formation of tax security as a component of national security management, to identify key elements, mechanisms and indicators of its provision, and areas for improvement in modern conditions.

The methodological basis of the study is a systemic approach to security management, which allows us to consider tax security as a multi-level subsystem of national security. To achieve the goal of the work, the methods of structural-functional and institutional analysis (to determine the components of the system and the mechanisms of their interaction), a risk-based approach (to identify the main threats and assess their impact), as well as the generalization method (to form a conceptual model of integrating tax security into the national management system) were used..

The essence of tax security as a multidimensional phenomenon is revealed, and its key dimensions-institutional, legal, economic, and security-are defined. A conceptual model of integrating tax security into the architecture of national security management is proposed, with defined objects and subjects, implementation mechanisms and expected results. The basic structural elements of the tax security system, risk indicators and monitoring directions are outlined. It is proven that effective tax security management enhances public trust in the government, the legitimacy of administrative decisions, and the resilience of the state to crisis impacts.

Further research should focus on developing a methodological toolkit for assessing the level of tax security and integrating its indicators into the national security monitoring system, taking into account cross-sectoral interaction.

Ключові слова: податкова безпека, економічна безпека, національне безпекове управління, ризикоорієнтований підхід, адаптивність.

Key words: tax security, economic security, national security management, risk-oriented approach, adaptability.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах трансформаційних викликів, зумовлених як внутрішніми дисбалансами економіки, так і зовнішньополітичними загрозами, особливої актуальності набуває проблема забезпечення національної безпеки у сфері економіки. Однією з ключових складових фінансової безпеки, що формує основу для стійкого функціонування держави, виступає податкова безпека, яка вимагає системного підходу до її осмислення, структурування та забезпечення.

Податкова безпека визначає здатність держави реалізовувати податкову політику без ризику втрати фінансової стабільності, впливу деструктивних чинників на податкову систему або зниження надходжень до бюджету. Однак, у сучасних умовах зростання кіберзагроз, розширення тіньового сектору економіки, зміни пріоритетів державної політики у зв'язку з воєнним станом, податкова безпека потребує не лише функціонального, а саме системного трактування.

Наявним науковим підходам до аналізу податкової безпеки характерна фрагментарність: окремі дослідження концентруються на ризикоорієнтованому управлінні, інші — на фіскальній або податковій ефективності, антикорупційних механізмах або адмініструванні податків. Проте відсутній узагальнений підхід, який би дозволив розглядати податкову безпеку як цілісну підсистему в структурі економічної та національної без-

пеки, з урахуванням взаємозв'язку її внутрішніх елементів, зворотних зв'язків та впливу зовнішнього середовища.

Проблема полягає також у неузгодженості стратегічних та операційних механізмів забезпечення податкової безпеки на різних рівнях управління, що унеможливає створення ефективної системи превентивного реагування на загрози. Необхідність розроблення системної моделі податкової безпеки, яка включатиме структурно-функціональні компоненти, критерії ефективності, індикатори загроз та засоби нейтралізації, зумовлює актуальність цього дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання податкової безпеки як складової фінансової, економічної та національної безпеки держави знайшло відображення в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, вагомий внесок у формування теоретико-методологічної бази дослідження зробили такі вчені, як Чугунов І., Нікітішин А. [1], Кушнерук О., Алексєєнко Н. [2], Іщенко В. [3], які розглядали засади економічної, фінансової та податкової безпеки, податкового регулювання та фіскальної стабільності.

Значна увага у науковій літературі приділяється дослідженню ризиків у сфері оподаткування, податкового контролю, протидії ухиленню від сплати податків (праці Дубовик О.Ю. [4], Черевко О. І. [5]). Окремі дослідження акцентують увагу на інституційній спроможності податкових органів, цифровізації фіскальних процесів, ан-

тикризовому податковому менеджменті, особливо в контексті воєнного стану (Скорик М., Главацька Д. [6], Гавриленко Н., Грищенко О., Козицька, Н. [7], Мельник Л. Ю., Матрос О. М., Ратушна О. П. [8]).

Разом з тим, у більшості наукових праць податкова безпека розглядається переважно в прикладному або секторальному вимірі — як частина економічної безпеки чи як інструмент забезпечення фінансової стабільності. При цьому поза увагою лишаються системні характеристики податкової безпеки як одного з елементів національної безпеки, з її внутрішньою структурою, функціями, взаємозв'язками з іншими сферами (соціальною, політичною, інформаційною тощо) та здатністю адаптуватися до нестабільного зовнішнього середовища.

Невирішеною залишається проблема інтеграції податкової безпеки в загальнонаціональну систему безпекового управління з урахуванням сучасних викликів, таких як війна, масштабне переміщення економічної активності в тіньовий сектор, фрагментація податкової бази через цифрові трансакції та глобалізацію фінансових потоків. Бракує досліджень, що надають цілісне бачення податкової безпеки у форматі системного підходу — як структури з множинними рівнями, зворотними зв'язками, адаптивними механізмами та стратегічними цілями.

У цьому контексті виникає потреба у розробленні теоретико-прикладної моделі податкової безпеки як складової системи національного безпекового управління, з урахуванням взаємодії економічних, правових, інституційних та технологічних чинників. Саме на розв'язання цієї проблеми спрямовано дане дослідження.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

З огляду на зростання внутрішніх і зовнішніх загроз податковій, а отже і фінансовій, стабільності держави, зокрема в умовах воєнного стану, актуалізується необхідність поглибленого наукового осмислення податкової безпеки як системного явища. У зв'язку з цим метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад системного підходу до формування податкової безпеки як складової системи національного безпекового управління, а також виокремлення ключових елементів, принципів та напрямів її стратегічного забезпечення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Традиційно у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі податкову безпеку розглядають крізь призму забезпечення стабільних надходжень до державного бюджету та мінімізації податкових втрат. Такий підхід, попри свою практичну значущість, істотно звужує розуміння сутності податкової безпеки, зводячи її переважно до технічних і адміністративних аспектів функціонування податкової системи. Проте у сучасних умовах воєнного стану та економічної турбулентності податкова безпека не може залишатися лише функцією бюджетного наповнення.

Податкова система виконує не лише фінансову, а й регуляторну функції [9, с. 5], і тому здатна як забезпечувати, так і підривати стійкість державного управління, впливати на рівень національної безпеки. У цьому контексті податкова безпека має розглядатися як бага-

товимірне явище, що функціонує у взаємозв'язку з правовими, економічними, політичними, соціальними та безпековими процесами. Її зміст охоплює не лише технічну спроможність держави адмініструвати податки, а й здатність протистояти викликам, які загрожують фінансовій, політичній чи соціальній стабільності.

Потреба у розширенні парадигми зумовлена зростанням ризиків різного порядку — від масового ухилення від оподаткування та агресивного податкового планування до розширення тіньової економіки, ерозії податкового суверенітету держави, послаблення довіри громадян до податкових інституцій. Усе це ставить під сумнів не лише ефективність податкової політики, а й загальну спроможність держави реалізовувати функції безпечного та легітимного управління.

У зв'язку з цим в контексті національного безпекового управління пропонується сформулювати системне визначення податкової безпеки як багаторівневої системи, що забезпечує захищеність податкових інститутів, механізмів адміністрування, законодавства та економічних інтересів держави від загроз дестабілізації, з метою гарантування ефективного, справедливого та контрольованого функціонування оподаткування в інтересах національної безпеки.

Це визначення базується на таких ключових вимірах: інституційному — здатність державних органів ефективно формувати, реалізовувати та контролювати податкову політику;

правовому — наявність чіткої, стабільної та передбачуваної нормативно-правової бази;

економічному — забезпечення податкової стійкості, детінізації економіки, оптимального податкового навантаження;

безпековому — протидія загрозам, які підривають податкову спроможність, знижують платіжну дисципліну або призводять до втрати контролю над частиною податкових потоків.

Таким чином, у межах системного підходу податкова безпека постає як багаторівневе утворення, функціонування якого забезпечується через взаємодію низки критично важливих елементів. Їх узгоджене існування, розвиток та здатність протистояти дестабілізуючим чинникам визначають рівень стійкості податкової системи загалом. Відповідно до цілей дослідження, до базових структурних елементів податкової безпеки належать:

1. Законодавче регулювання.

Наявність чіткого, стабільного та передбачуваного податкового законодавства є основою ефективного функціонування системи. Нестабільність нормативно-правової бази, правові колізії, часті зміни правил оподаткування або можливість їх подвійного тлумачення формують сприятливе середовище для податкових зловживань, знижують довіру до державних інститутів і стимулюють ухилення. Податкова безпека потребує не лише нормативної визначеності, а й високої якості законотворення, заснованої на принципах прозорості, справедливості та довгострокової прогнозованості.

2. Податкове адміністрування.

Організація процесів нарахування, обліку, звітності, комунікації з платниками податків та стягнення податкових зобов'язань має визначальний вплив на стабільність податкової системи. Неузгодженість процедур, надмірна

складність або зарегульованість, обмежений цифровий функціонал, корупційні ризики та кадрова незабезпеченість адміністрування — усе це становить інституційну загрозу податковій безпеці. Ефективне адміністрування передбачає баланс між контролем і сервісом, мінімізацію витрат ресурсів і розвиток цифрових технологій.

3. Контроль.

Організація системи контролю за дотриманням податкового законодавства є основним інструментом запобігання правопорушенням, ухиленню, шахрайству та маніпуляціям. Йдеться не лише про перевірки, а й про аналітичне оцінювання ризиків, автоматизовані механізми виявлення відхилень, доступ до інформаційних ресурсів. Високий рівень податкової безпеки передбачає не лише репресивну, а й превентивну функцію контролю, побудовану на аналітиці, ризикоорієнтованому підході та партнерстві з добросовісними платниками податків.

4. Податкові ризики.

До системи податкової безпеки має бути інтегровано управління ризиками як зовнішніми (воєнні дії, економічні шоки), так і внутрішніми (системна корупція, низька якість адміністрування, цифрова відсталість). Податкові ризики потребують класифікації, кількісної оцінки, ранжування за критичністю та формування адаптивної системи моніторингу й реагування.

5. Тіньова економіка.

Наявність значної частки економіки поза правовим полем підриває саму основу податкової безпеки, створює податкові втрати, формує викривлення конкурентного середовища, сприяє криміналізації господарської діяльності. Боротися з тінізацією необхідно не лише через контроль, а й через створення економічної мотивації до легальної діяльності, зменшення адміністративного тиску, спрощення процедур та підвищення довіри до податкової системи.

6. Міжнародна податкова співпраця

У глобалізованому економічному середовищі податкова безпека неможлива без міжнародної координації: обміну інформацією, боротьби з офшорними схемами, участі в ініціативах ОЕСР, BEPS тощо. Недостатній рівень такої співпраці робить податкову систему вразливою до зовнішніх маніпуляцій, виведення капіталу та планування з мінімізацією зобов'язань.

Сучасні трансформації в Україні показали, що фінансова та економічна безпека не обмежуються бюджетними показниками чи макростабільністю. Все частіше загрози набувають комплексного, міжсекторального характеру, що зумовлює необхідність переосмислення ролі податкової безпеки. Вона може розглядатися не як технічна складова податкової чи фінансової політики, а як окрема складова системи національного безпекового управління, оскільки впливає на ключові сфери функціонування держави:

1) податкова система виступає інструментом соціальної справедливості. Її несправедливість або нерівність у застосуванні норм законодавства підриває довіру до держави та підштовхує до протестних настроїв.

2) в умовах воєнного чи надзвичайного стану ефективно податкове адміністрування забезпечує ресурсну підтримку критичних функцій держави: оборони, евакуації, допомоги. Порушення адміністрування створює

прогалини в системній спроможності держави керувати та діяти.

3) легітимність влади. Податкова політика є маркером суспільного договору. Її прозорість і передбачуваність формують довіру, тоді як вибірковість і неефективність підривають авторитет влади.

4) державне управління. Податкове адміністрування — це джерело аналітики для економічної та фінансової політики. Його неефективність ускладнює прогнозування, призводить до помилок, сприяє корупції та порушує управлінську цілісність.

Таким чином, податкова безпека впливає на функціонування державних інститутів, забезпечує внутрішню стабільність, є показником довіри та участі громадян у легальному секторі, слугує інструментом отримання інформації для прийняття рішень.

Усі ці ознаки виходять за межі фіскального виміру, оскільки, як бачимо, податкова безпека взаємодіє з іншими сферами — бюджетною, соціальною, інформаційною, правовою та оборонною.

У контексті необхідності формування податкової безпеки як складової системи національного безпекового управління постає завдання її цілісного моделювання на концептуальному рівні. Така модель повинна спиратися на принципи системності, адаптивності, ризикоорієнтованості та міжінституційної взаємодії. Її структуру доцільно визначати через ключові компоненти: мету, об'єкти та суб'єкти управління, механізми забезпечення, а також очікувані результати і засоби моніторингу.

Головна ціль податкової безпеки полягає "... у достатньому фінансовому забезпеченні податковими надходженнями виконання державою основних і додаткових функцій на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях на базі вираженої податкової політики, яка не перешкоджає розвитку і покращанню бізнес-середовища, що надає можливість створювати умови для стабільного та збалансованого соціально-економічного розвитку країни" [1, с. 37]. Це передбачає збереження цілісності податкових інститутів, здатність до протидії деструктивним чинникам та підтримку високого рівня довіри з боку платників.

В управлінні податковою безпекою об'єктами виступають:

- податкові інститути та їх інфраструктура;
- процеси адміністрування, контролю та сервісної взаємодії;
- правові та інформаційні механізми;
- рівень податкових ризиків, тінізації, довіри й легальності.

Суб'єктами управління податковою безпекою є:

- законодавчі й виконавчі органи державної влади (ВРУ, КМУ, Мінфін, ДПС);
- "безпекові" структури (БЕБ, РНБО);
- громадські інститути (бізнес-асоціації, аудитори, наукові центри);
- міжнародні партнери у сфері податкової співпраці.

До основних механізмів забезпечення податкової безпеки належать:

- нормативно-правове забезпечення (стабільне та послідовне податкове законодавство);

- інституційне управління (професійність і доброчесність представників податкових органів);
- аналітично-цифрові інструменти (системи ризик-менеджменту, big data, автоматизований контроль);
- комунікаційно-сервісні підходи (у вигляді партнерської взаємодії з платниками податків);
- міжнародна координація (участь у глобальних ініціативах в рамках BEPS, трансфертного ціноутворення, обміну податковою інформацією).

Як очікується, система податкової безпеки має забезпечити:

- зменшення рівня податкових ризиків і тінізації економіки;
- підвищення ефективності адміністрування податків;
- стабільність правового поля й управлінської координації у сфері оподаткування;
- зростання добровільної податкової дисципліни.

Задля забезпечення належного функціонування системи податкової безпеки її моніторинг доцільно здійснювати через:

- індикатори ризику (обсяг та динаміка ухилень, кількість податкових правопорушень тощо);
- інституційні показники (результативність адміністрування, доступність сервісів, прозорість процедур);
- опитування платників та експертна оцінка (індекси довіри, суб'єктивна оцінка справедливості та якості взаємодії з державою).

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, системне забезпечення податкової безпеки має базуватися на чіткої визначеній меті, комплексі управлінських механізмів, узгодженій взаємодії суб'єктів і постійному моніторингу ризиків. У межах запропонованої моделі податкова безпека постає як багаторівнева, адаптивна система, якісне управління якою здатне забезпечити стабільність та довіру, визнання легітимності влади в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз. Це потребує не лише інституційної координації, а й переосмислення місця податкової безпеки в архітектурі національного безпекового управління.

Подальших досліджень потребує інтеграція податкової безпеки у стратегію національної безпеки з урахуванням міжсекторальної взаємодії.

Література:

1. Чугунов І. Я., Нікітішин А. І. Податкова безпека держави. *Scientia fructuosa*. 2019. Т. 126, № 4. С. 31—41. DOI: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(126\)03](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(126)03)
2. Кушнерук О. В., Алексєєнко Н. В. Податкова безпека: питання теорії, методології та економічної динаміки. *Наукові праці Науково-дослідного фінансового інституту*. 2020. № 1. С. 129—144. DOI: <https://doi.org/10.33763/npndfi2020.01.129>
3. Іщенко В. В. Податкова складова фінансової безпеки держави. *Вісник економіки транспорту*. 2012. № 37. С. 35—40.
4. Дубовик О. Ю. Вектори антиризикових заходів держави у сфері оподаткування. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія*

"Економіка". 2021. № 20 (48). С. 112—117. DOI: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2021-20\(48\)-112-117](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2021-20(48)-112-117)

5. Черевко О. І. Аналіз механізмів управління ризиками в сфері оподаткування. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2013. Вип. 3. С. 299—303.

6. Скорик М. В., Главацька Д. С. Податковий контроль в умовах воєнного стану в Україні: правові обмеження та економічні виклики. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. № 2 (17). С. 439—443. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.17-71>

7. Гавриленко Н. С., Грищенко О. В., Козіцька Н. В. Модернізація фіскального менеджменту в умовах цифровізації. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. № 13. С. 198—208. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.24>

8. Мельник Л. Ю., Матрос О. М., Ратушна О. П. Цифровізація в процесі адміністрування податків в Україні. *Ефективна економіка*. 2023. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.1.1>

9. Тарашченко В. А. Пільговий механізм оподаткування та його вплив на соціально-економічні процеси: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2014. 20 с.

References:

1. Chugunov, I. Ya., and Nikitishin, A. I. (2019), "Tax security of the state", *Scientia fructuosa*, vol. 126(4), pp. 31—41. [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(126\)03](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(126)03)
2. Kushneruk, O. V., and Alekseenko, N. V. (2020), "Tax security: Issues of theory, methodology and economic dynamics", *Naukovi pratsi NDFI*, vol. (1), pp. 129—144.
3. Ishchenko, V. V. (2012), "Tax component of the state's financial security", *Visnyk ekonomiky transportu*, vol. (37), pp. 35—40.
4. Dubovyk, O. Yu. (2021), "Vectors of state anti-risk measures in the field of taxation", *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozhka akademiia". Seriya "Ekonomika"*, vol. 20 (48), pp. 112—117.
5. Cherevko, O. I. (2013), "Analysis of risk management mechanisms in taxation", *Visnyk Chernivetskoho torgovelnno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky*, vol. (3), pp. 299—303.
6. Skoryk, M. V., and Hlavadzka, D. S. (2025), "Tax control under martial law in Ukraine: Legal restrictions and economic challenges", *Digital Economy and Economic Security*, vol. 2 (17), pp. 439—443. <https://doi.org/10.32782/dees.17-71>
7. Havrylenko, N. S., Hryshchenko, O. V., and Kozyska, N. V. (2022), "Modernization of fiscal management in the context of digitalization", *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriya: Ekonomika*, vol. (13), pp. 198—208. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.24>
8. Melnyk, L. Yu., Matros, O. M., and Ratushna, O. P. (2023), "Digitalization in the process of tax administration in Ukraine", *Efektivna ekonomika*, vol. (1). <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.1.1>
9. Tarashchenko, V. A. (2014), "Tax benefits mechanism and its impact on socio-economic processes", Ph.D. Thesis, Money, finance and credit, European University, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2025 р.